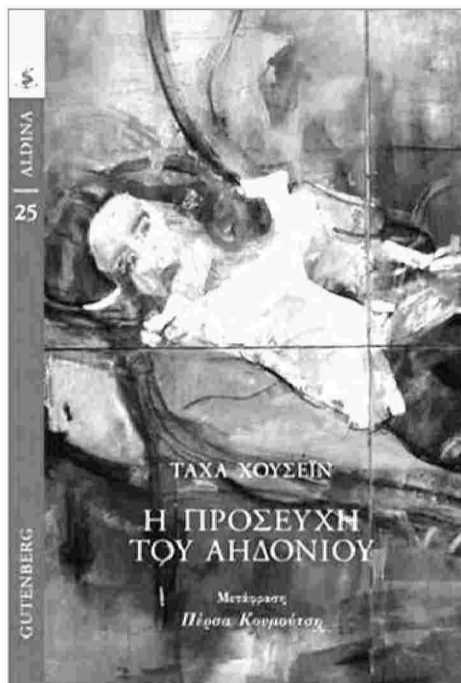

Μικρά σχόλια για βιβλία που διάβασα

Αλάα Αλ-Ασουάνι
«Ανεκπλήρωτη
δημοκρατία»
(μτφ. Γιάννης
Στρίγκος,
εκδ. Πατάκη, 2019)

Τάχα Χουσεΐν
«Η προσευχή
του αηδονιού»
(μτφ. Πέρσα
Κουμούτση,
εκδ. Gutenberg,
2019)

Στιγμές της αιγυπτιακής λογοτεχνίας

Η ιστορία της «αιγυπτιακής άνοιξης» και της εξέγερσης στην πλατεία Ταχρίρ έχει αναλυθεί πολλές φορές και από διάφορες πλευρές. Θα ερχόταν λοιπόν κάποια στιγμή που τα ιστορικά αυτά γεγονότα θα άρχιζαν να βρίσκουν τη θέση τους και στη μυθοπλασία.

Ο Αλάα Αλ-Ασουάνι, γνωστός σε παγκόσμιο επίπεδο κυρίως από το δεύτερο μυθιστόρημά του, το *Μέγαρο Γιακουμπιάν*, θεωρείται από τις πιο ισχυρές φωνές της σύγχρονης αιγυπτιακής λογοτεχνίας. Στην *Ανεκπλήρωτη δημοκρατία*, ο Αλ-Ασουάνι αποτυπώνει από τη δική του σκοπιά τις φλεγόμενες μέρες της αιγυπτιακής εξέγερσης, τα γεγονότα που ξεκίνησαν τον Ιανουάριο του 2011 και οδήγησαν στην παραίτηση του προέδρου Μουμπάρακ, στις 11 Φεβρουαρίου, ενώ οι διαδηλωτές συνέχισαν και ενέτειναν τον αγώνα τους κατά διαστήματα και μετά την ανατροπή του Μουμπάρακ, αντιμέτωποι όμως διαρκώς με ήττες και διαψεύσεις. Ο Αλ-Ασουάνι δεν παριστάνει τον «ουδέτερο παρατηρητή». Μέλος και ο ίδιος του κινήματος Κιφάγια, συμμετείχε ενεργά στις κινητοποιήσεις στην πλατεία Ταχρίρ («εκείνες οι δεκαοκτώ μέρες ήταν οι πιο όμορφες στη ζωή μου», έχει πει ο ίδιος στην *Guardian*). Είναι ένας άνθρωπος που έχει θέση και που με το συγκεκριμένο μυθιστόρημά του παίρνει θέση. Στηλιτεύει ανηλεώς τη δικτατορία Μουμπάρακ και τις μεθόδους που χρησιμοποιούσε για να σπέρνει τον φόβο και να καταστέλλει κάθε προσπάθεια αντίστασης, ταυτόχρονα όμως προσπαθεί να δείξει από τη δική του οπτική τις περίπλοκες ισορροπίες που διαμορφώνονταν εκείνες τις μέρες. Για να αποδώσει όλο αυτό το πανόραμα στήνει ένα πολυεπίπεδο μυθιστόρημα με χαρακτήρες μάλλον ιδεοτυπικούς, που απεικονίζουν και συνθέτουν τις ψηφίδες της αιγυπτιακής

κοινωνίας εκείνη την κρίσιμη εποχή. Έτσι, ο Αλ-Ασουάνι σκιαγραφεί την πολιτική και κοινωνική κατάσταση στην Αίγυπτο τις τελευταίες μέρες του καθεστώτος Μουμπάρακ, τη διαφθορά, την καταστολή και τον φόβο, τις φυλακίσεις και τα βασανιστήρια, τον συντηρητισμό και τη θέση των γυναικών (είναι χαρακτηριστική η αναφορά στα τεστ παρθενίας στα οποία υποβάλλονταν οι νέες γυναίκες όταν ξεκίνησαν οι επιθέσεις του στρατού εναντίον των διαδηλωτών: «ο σκοπός αυτών των τεστ παρθενίας είναι να τσακίσουν το ηθικό των κοριτσιών εξευτελίζοντάς τα. Σκοπός [είναι] να ενθαρρύνουμε τα κορίτσια να μιλήσουν, απενοχοποιώντας τα»), τις πολλές και διαφορετικές πλευρές του ισλάμ και τον ρόλο των σκληροπυρηνικών ισλαμιστών, τη συμπαγνία ανάμεσα σε στρατό, («πατριώτες») επιχειρηματίες, τραπεζίτες και δικαστές, τον ρόλο των ξένων επιχειρηματιών και τη σύγκρουση με τους εργαζόμενους. Στο μυθιστόρημα υπάρχουν αυτούσιες οι καταθέσεις ανθρώπων που συνελήφθησαν και βασανίστηκαν μετά τα γεγονότα, υπάρχουν οι μνήμες από τους αγώνες του παρελθόντος, υπάρχει ο απόηχος από την εξέγερση στην Τυνησία εναντίον του Μπεν Αλί. Ιδιαίτερη έμφαση δίνει ο συγγραφέας στον εγκληματικό ρόλο πολλών ΜΜΕ και στην εκστρατεία παραπληροφόρησης και ψεύδους στην οποία επιδόθηκαν. Μιλάει για τις στημένες συνεντεύξεις νέων που «παραδέχονται» πως είναι πράκτορες του Ισραήλ εκπαιδευμένοι «στην παραπλάνηση της

κοινής γνώμης μέσω Facebook και Twitter» και «στην οργάνωση διαδηλώσεων», επαναλαμβάνει πως «η μεγάλη μάστιγα είναι η επιρροή του τερατώδους συστήματος των ΜΜΕ», υποστηρίζει ότι «τα ΜΜΕ υποβάλλουν [τους πολίτες] σε πλήρη εγκεφάλου με τα ψέματά τους και τους έχουν κάνει να μισήσουν την επανάσταση». Στήνοντας τις ψηφίδες του κοινωνικο-πολιτικού πανοράματος εκείνων των ημερών, ο Αλ-Ασουάνι καταγράφει βέβαια και τον ιδιαίτερο ρόλο των Αδελφών Μουσουλμάνων («οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι πρόδωσαν εξαρχής την επανάσταση»).

Έτσι, μέσα από αυτή την πολυπρισματική αφήγηση, μια αφήγηση που στην ουσία είναι μια κρίσιμη μαρτυρία μεταπλασμένη σε μυθιστόρημα, ο Αλ-Ασουάνι αποδίδει όλη την ένταση εκείνων των καθοριστικών ημερών («η επανάσταση άλλαξε τις ζωές όλων μας»), όλο το παθιασμένο κύμα που φούντωσε στην πλατεία Ταχρίρ που «ήταν κατάμεστη από κόσμο όλων των κοινωνικών στρωμάτων. Γυναίκες με μαντίλα κι άλλες με το κεφάλι ακάλυπτο» κραυγάζοντας «Ψωμί, ελευθερία και δικαιοσύνη» αλλά και την προσπάθεια του καθεστώτος να το ανακόψει και κατόπιν να το ελέγξει, ιχνογραφώντας την κορύφωση του αγώνα και της μάχης («η πλατεία Ταχρίρ είχε μετατραπεί σε μια μικρή ανεξάρτητη δημοκρατία – το πρώτο αιγυπτιακό έδαφος που απελευθερώθηκε από τη δικτατορία»), τη νίκη της εκδίωξης του Μουμπάρακ («ολόκληρη η Αίγυπτος πανηγύριζε τη νίκη της επανάστασης και την πτώση του Μουμπάρακ»), την ήττα και την απογοήτευση («το ότι οι πλούσιοι είναι εναντίον της επανάστασης το καταλαβαίνω, επειδή απειλούνται τα συμφέροντά τους. Αλλά οι φτωχοί...»).

Ο συγγραφέας ζει σήμερα στις ΗΠΑ, όπου διδάσκει λογοτεχνία, ενώ η *Ανεκπλήρωτη δημοκρατία* δεν έχει επιτραπεί να κυκλοφορήσει στην Αίγυπτο.

Επιστρέφοντας στους κλασικούς

Σχεδόν έναν αιώνα πριν, το 1934, είναι γραμμένη η *προσευχή του αηδονιού*, του Τάχα Χουσεΐν. Ο συγγραφέας είναι ένας από τους μεγάλους κλασικούς της αιγυπτιακής λογοτεχνίας. Τυφλός από μικρό παιδί και με ταπεινή καταγωγή,

έγινε ένας από τους πιο σημαντικούς φιλολόγους της Αιγύπτου και θεωρείται ένας από τους βασικούς θεμελιωτές του μοντερνισμού στην αιγυπτιακή λογοτεχνία, ενώ ως υπουργός Παιδείας, τη διετία 1950-1952, προώθησε τη δωρεάν στοιχειώδη εκπαίδευση, καθώς και την εκπαίδευση των κοριτσιών και των φτωχότερων στρωμάτων του πληθυσμού.

Η θέση των γυναικών στην αιγυπτιακή κοινωνία είναι το βασικό θέμα στην *Προσευχή του αηδονιού*, καθώς παρακολουθούμε την τραγική ιστορία που θα ζήσουν τρεις γυναίκες, δύο αδελφές και η μητέρα τους, «μια αγράμματη γυναίκα» από «ένα από εκείνα τα χωριά που οι κάτοικοί του, αργά ή γρήγορα, τα εγκαταλείπουν αναζητώντας μια καλύτερη ζωή σε μια πιο εύφορη γη της αιγυπτιακής αγροτικής επαρχίας». Οι γυναίκες ζουν σε έναν κόσμο όπου φταίνε πάντα για τα πάντα, ακόμα και για τα παραστρατήματα των ανδρών, σε έναν κόσμο επιβολής και τιμωρίας όπου οι «πομπές» τους ξεπλένονται με αίμα, σε έναν κόσμο όπου οι επιλογές που έχουν δεν είναι ποτέ εύκολες, ακόμα κι όταν θα αναγκαστούν να φύγουν από το χωριό και να φτάσουν «στις παρυφές της πόλης».

Πέρα από τις βαθιές ταξικές διαφορές που διαρούν την κοινωνία, στην Αίγυπτο εκείνης της εποχής, μια Αίγυπτο που παλεύει μεταξύ παράδοσης και εκσυγχρονισμού, υπάρχουν δύο κόσμοι που κάποτε μοιάζουν μακρινοί και ασύμπτωτοι, ο κόσμος της πόλης και ο κόσμος της υπαίθρου, και –ιδίως αλλά όχι μόνο– στον δεύτερο, έναν κόσμο απολύτως συντηρητικό και ανδροκρατικό, τα δικαιώματα και οι ελευθερίες των γυναικών είναι πάντα υπό διακινδύνευση, αν όχι ανύπαρκτη. Με ύφος έντονα ποιητικό, ο Χουσεΐν γράφει μέσα από το πρίσμα της εποχής του μια ιστορία για τις μύχιες διαδρομές και ισορροπίες μεταξύ εκδίκησης και αγάπης, με επίκεντρο μια γυναίκα που προσπαθεί, ψάχνοντας διαρκώς τον τρόπο και σε αντιπαράθεση με τον κυρίαρχο κανόνα της υποτακτικής γυναίκας, να πάρει τον έλεγχο της ζωής της, χωρίς να καταφέρνει πάντα να ανατρέψει ακόμα και μέσα της κάποιες βαθιά ριζωμένες αντιλήψεις και στερεότυπα για τα όρια μιας γυναίκας σε σχέση με τους άνδρες σε έναν τέτοιο εχθρικό κόσμο.

Κώστας Αθανασίου